

X

De

plori

fuit omnes de

na
tur
ba
guern alle

ut in ore eorum om
ni
um

ta
ut
nomini
santificationis su

ou

nicht in Ad

10

U. q. 17, 9

REVERENDISSIMO. SERENISSI.
 DISSERTATIO PUBLICA

Ad

L. pen. & ult. Cod.

De

CONDITIONE
 INDEBITI

Quam

PRÆSIDE

Dn. JOHANNE STRAUCHIO,
 Jcto, Consiliario Saxonico, Prof. Publ. Curix Pro-
 vincialis Saxonico-Ducalis, ut & Scabinatus, atque
 Juridici Ordinis Assessore, in illustri

Salanâ

Examinandam proponit

CASPAR ANDREAS GRIBIUS,

HALL. SAX.

Ad diem Decembr.

JENÆ, Typis NISIANIS

ANNO M. DC. LVII.

REVERENDISSIMO, SERENISSI-
MO ATQVE CELSISSIMO PRINCIPI.
AC DOMINO

DN. AUGUSTO,

Postulato Administratori Pri-
matus & Archi-Episcopatus Magdebur-
gensis, Duci Saxoniae, Juliae, Cliviae & Montium,
Landgravio Thuringiae, Marchioni Misniae, nec non su-
perioris & inferioris Lusatiae, Comiti Marcae & Ra-
venspurgi, Domino in Raven-
stein,

DOMINO SMO CLEMEN-
TISSIMO

Dedicat, Consecratque

CASPAR ANDREAS GRIBIUS.

SERENISSIME PRINCEPS,

Non praeerit me vasta illa atque ingens moles Curarum, Principalium, nec aliis ferenda humeris, quâ ut cælum Atlas, sic TUA CELSITUDO Romp. feliciter sustinet. Sed patere obsecro tribus interpellari verbis à devotissimo alumno Tuo. Augusta siquidem Munificentia Tua beneficio effectum est, ut Te publico nec simulata devotionis alloquio potius, quàm silentio, uenerer. Lustrum est & amplius, ex quo splendida SERENITATIS TUÆ largitate, studiorum meorum cursus, veluti benignis auris adspirantibus, adjuvari ac promoveri cepit. Igitur ut pro immortalis hoc beneficio, gratum animum tester, afferamemet ipsam; ut, in quem collatum illud sit, curvè commodatam, significem, mecum studiorum ac industria aliquod specimen. Non equidem partum hunc meum esse ajo; Praeses est, qui hunc agnoscit. Sed quod utique Illius est, eo acceptiorem confido fore; nec eo minus de mea vel industria vel gratitudine etiam nunc constare posse. Equidem majus quid debebam, Cui omnia debeo; nec diffiteor. At verò non solidum, sed quatenus facere possim, perisentio. Quinimò totum iis acceptum facit SERENITATIS TUÆ Munificentia, qui modò sese sic eruditos ostendunt, ne spes nulla eos foveat, toto legitimo opere perfecto, posse cum DEO, PRINCIPI, PATRIE, prout cuique à Deo ac natura datum concessumque est, non temerè aut inutiliter inservire. Id quod ipsum re atque operâ prestare cum nondum liceat; verbis tamen votivis ac precibus utique licet. Igitur

DEUS OPT. MAXIMUS
TE, VERE AUGUSTUM PATRIÆ
PATREM

cum universa Illustrissima Familia quàm diutissime saluum ac prosperum tueatur, Patriæq; tempora largiatur tranquilla, atque ad cuiusvis generis calamitatum casibus libera atque secunda! DEUS TE SERVET.

Ad doctissimum
DN. GRIBIUM, Amicum & Audi-
torem suum.

Quod fidem nunc exercitatione publicâ liberas, Gribi poli-
tissime, non ita pridem datam, hoc fortè creditorum tuo-
rum spem antevenis, qui aliquando conducturi videban-
tur. Quâ re bonum nomen facis, cuiusque Patronis in-
primis commendandus venis. Cum enim debitores sitis non solum
Parentibus & Propinquis atque Patriæ: Sed & Mæcenatibus, be-
neq; factoribus vestris, opera Adolescentibus vobis, quanta maxi-
ma, danda est, ne hic ere quasi alieno obrutos conturbare oporteat.
Quod optimè cavetur, si tempori rationes studiorum vestrorum
pariantur, & dispanantur. Neque enim unquam plus tempore
hic solvitur. Nec, ut ipse disputas, debitum ante diem certum
solutum, reperti potest. Dies autem omnino certus vobis est, ab
ipso Imperatore dictus, quinquennium, quem ut anticipare glorio-
sum, ita si non turpe, desidiosum omnino est, nisi ex magnâ causâ
post illum reliquari. Et quia satis memini, me quoque expromis-
sione meâ fieri aliquando reum posse, res mea agitur, ut hoc nomine
Te maturè exsolvas, & meo pariter atque tuo. Sed prius est, ut
moneta præsens exploretur; formæ publicâ signata, pondere
iusto cusa, æros summe, aut nescio quid inauditi rinniat. Quâ de
re non ad mensam argentariam eundum, sed in auditorium Scio-
rum. Exploratores audiendi, Juvenes docti, lance & librâ judi-
cii momenta exigenda omnia, ut de probitate iudicium ferat fa-
ma. Quæ omnia ut ritè, ut auspiciatò, ut dextrè peragantur, nox-
iam precor, quàm, quâ possum & interest, prestabo. Vale

Tuus

JOH. STRAUËCHIUS, Phil. & J. U. D.
P. P.

DISSERTATIO

ad

L. pen. & ultim. C. de cond. indeb.

Verba legis.

L. 10. Imp. Justinianus A. Juliano PP.

SI quis servum certi nominis, aut quandam solidorum quantitatem, vel aliam rem promiserit, & cum licentia ei fuerat unum ex his solvendo liberari, utrumque per ignorantiam dependerit: dubitabatur, cujus rei daretur à legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecunia: & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem. Et Ulpianus quidem electionem ei prestat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit: & tam Marcellum quam Celsum sibi conformantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat: qui & antequam dependat, ipsam habet electionem, quod velit, prestare & hujus sententia sublimissimum testem adducit Salvium Julianum, summa auctoritatis hominem, & pratorii edicti perpetui ordinatorem. Nobis hac decidentibus, Juliani & Papiniani sententia placet ut ipse habeat electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Kal. August. Constant. Lamp. & Orcite. VV. CC. Consil.

A

CA-

CAPUT I.

Exponitur textus *natæ mda.*

<p>1. Deciso ex quinquaginta,
tertia proponitur.</p> <p>2. Controversia decisa quanam.</p> <p>3. Casus controversus fingitur.</p> <p>4. Servus certi nominis, quis.</p> <p>5. 6. Nomen, quid in jure signi-
ficet.</p> <p>7. 8. Servus sua quoque nomi-
na.</p> <p>9. Servus certi nominis an in-
telligatur individuum.</p> <p>10. 11. Nomen pro debito, quâ
ratione dictum.</p> <p>12. 13. 14. Salmasius notatur.</p> <p>15. Nominibus certis, incertis,
pecuniam debere.</p> <p>16. Sententia propria, quid ser-
vus certi nominis.</p> <p>18. Solidus, aureus. Notatur
Barthius.</p> <p>19. Quantitas solidi seu pote-
stas, aut valor.
Emendatur l. 1. C. Th. de
ponderat. auri. Gronovii
laus.</p> | <p>20. 21. Obligationis disjunctivæ
consideratio.</p> <p>22. In disjunctivâ utrumque
est in obligatione.</p> <p>24. 25. Conferuntur Julianus in
l. 13. de reb. dub. & Scævola
in l. 129. de V. O.</p> <p>26. De ignorantia juris & fa-
cti.</p> <p>27. Inquiritur in l. 7. ff. de I. &
F. I.</p> <p>28. Agitur de l. 8. ff. de I. & F. I.</p> <p>29. Vinus ad partes vocatur.</p> <p>30. 31. Defenditur responsio, quod
in repetendo indebito agatur
de damno rei amissa.</p> <p>32. L. 7. de condi. ob tur. caus.
expeditur.</p> <p>33. L. 7. de Cond. caus. dat. ex-
ponitur.</p> <p>34. Jctorum Græcorum senten-
tia de ignorantia juris.</p> <p>35. 36. Casus excepti à regula,
nempe in quibus juris ignorã-
tia non impedit conditionem.</p> |
|--|--|

P Ræfens Justiniani decisio, tertia earum est, quæ COSS. Lampadio & Oreste prodierunt. Data enim est Kal. Augusti, ex quo jam Kal. Aprilis emissa esset L. 11. C. de comm. serv. man. Item 12. Kal. Aug. Lex ult. C. ad Sc. Maced. & X. Kal. Aug. Lex XII. C. de Nupt. sed hac eadem die sex aliæ decisiones promulgatæ in Codice exstant, de quibus suo loco, 2. Deciditur autem hæc veterum Jctorum controversia: In alteri-
nati-

nativo debito si utrumque per errorem solvatur, utrius sit repeti-
tio. 3. Casus talis esto: Titius mihi disjunctim debebat stichum,
 aut Pamphilum, vel stichum aut decem, ita ut alterutrius solutio-
 ne liberari potuisset: Ille per errorem utrumque solvit, & Sti-
 chum & Pamphilum (seu Stichum pariter ac decem) Quærebatur
 inter JCtos utrius ex his electio, dantis an accipientis, in repeten-
 do indebito sit. 4. Ait Imperator: *si quis servum certi nominis,*
aut quandam solidorum quantitatem vel aliam rem promiserit.
 5. Servus certi nominis quis est? Nomen enim & aliàs, & in usu
 Juris variè accipitur. 6. Possit intelligi nomen, velut Stichus, E-
 ros, Syrus, ut sit servus certi nominis servus in specie, quasi servus
 suo nomine designatus, non in genere, servus aut homo. 7. E-
 rant enim & servis sua nomina, ad libitum Domini imposita. *Var-*
ro lib. 7. de L.L. Tres cum emerent Ephesi singulos servos, nonnun-
que alius declinat nomen ab eo, qui vendit, nomen Artemidorus, at-
que Artemon appellat. Alius aut ab regione, quod ibi erit, ab Ionia
Ionem; aut ab Urbe Epheso, Ephesium, sic olim ab alia aliqua re,
ut visum est. 8. Et celebrantur in pandectis nostris Stichus, Da-
 ma, Pamphilus, Eros, Arescusa, servilia nomina. Nomen ergo
 habebant; jus nominis non habebant. Quo minus autem ser-
 vus hoc loco certi nominis intelligi queat, hic servus, Stichus, E-
 ros, ut Pacio videtur *commentario ad lib. 4. Cod. h. t.* facit, quod
 ut maximè homo in genere disjunctim promissus esset, jus idem
 circa electionem nihilominus futurum, & proinde eadem quæ-
 stio esset futura. *l. 2. §. 1. de V. O.* Adeoque supervacua fuisset
 hæc Justiniani adjectio, seu *περὸς τὸν ὄνομα, certi nominis.* 10. Por-
 rò nomen usurpatur & pro debito, cujus rationem reddit elegan-
 tissimus Hotomannus *commentario verborum juris*, nempe quia
 debitores nomen suum in Calendario Creditoris scribebant, vel
 argentarii vel creditorum amici. Hinc quot quis nomina in Ka-
 lendario habebat, tot habebat debitores. Erant igitur nomina
 in genere, quævis debita, unde vulgatissima, *nomen contrahere,*
exigere, facere, dissolvere, expungere. Et nomine legato, id quod
 debetur, inque actionibus est, deberi, respondet JCtus *l. 46. §. eum*
qui. ff. de leg. 2. 12. Et fallitur imperiosissimus Grammaticorum
 nostri temporis Dictator Salmasius, qui nomina de iis debitis

propriè dici, quæ sine usuris fiebant, jubet *c. d. de modo usur.* &
 13 *cap. 25. obs. ad jus Att.* cum vel mille locis in jure nomina occu-
 rant, cum usuris suis (vide *l. ult. C. de pact. convent.* ubi nomina
 foeneratiæ cautiones exponuntur. Et *l. 34. pr. ff. de leg. 3.* Legato
 nomine omne debitum, hoc est, & usuræ inquit Scævola, debentur.
l. r. de usur. ubi pecunia sub usuris foenerata in fine principii
 nomen dicitur, & omnibus in locis ubi pecunia pupillaris mutuo
 data nomen appellatur, de foeneratiâ intelligi oportet, cum gra-
 14 tis non debet locari.) 14. Cujus & hoc alterum à vero alienum,
 quod creditoris scripturæ solæ aliquando fidem fecerint, idque,
 nomen facere, fuerit, & quod nata inde obligatio, Cujaciumque,
 cui nimium quàm impar, defricatum it, qui nomina facta per scri-
 pturam argentariæ mensæ rectissimè exponit. Si ergo nomen
 15 hoc loco idem, atque debitum, quid erit servus certi nominis? 15.
Nominibus certis pecuniam debere Ciceronis est, *pro Quintio*, &
Verr. 8. certis nominibus deductiones fieri. Et *Horac. 2. Epist. 1. no-*
minibus certis expendere numos. In Scto Macedoniano, *incer-*
ta nominibus credere. *l. r. pr. ff. de Sct. Maced.* Festus in *nuncupa-*
ta: *Nuncupata pecunia, est nominata, certa*, propriis nominibus
 16 *pronunciata*. Sic possit servus certi nominis exponi, servus ex tali
 obligatione debitus, ex tali causâ, ex quâ certum petitur, secun-
 dum *l. 9. pr. ff. de Reb. cred.* 16. Sed quidquid sit, prior explica-
 tio verior videtur, servum certi nominis, significare speciem ser-
 vi, Stichum, Pamphilum. Nec, quod supra objecimus, supervacua
 17 hæc adjectio futura. 17. Quamvis enim, homine aut decem,
 promissis, electio perinde debitoris est, utrum velit solvere: Mul-
 tum tamen puto, ubi ad conditionem indebiti res venit, inter-
 esse, Stichum, an homo in obligatione sit. Hominem enim, aut de-
 cem promittens, si solvit Stichum per errorem, putans, non genus,
 sed speciem istam in obligatione esse, non repetet alterutrum, sti-
 chum aut X. sed solum servum. Hic enim solus absolute & cate-
 goricè indebitus erat, non decem, quæ ut alternativè, verè tamen
 debebantur: Indebita autem hypotheticè, posito, quod aliquis
 servorum solveretur. Sin sciens hominem in genere se debere,
 elegerit stichum, neque sic in repetendo ejus esse electio videtur,
 utrum istum an X. velit redhibere. Tum enim competit electio
 repe-

repetendi, ubi erat necessitas illud aut illud solvendi: Sed ubi homo in genere debetur, nulla necessitas est, solvendi hunc stichum, cum quamlibet aliam hujus generis speciem solvendo liberari possis. Cum itaque semel elegeris stichum, solvendo obligatio est extincta, & sola X. indebita. Quod secus est in servo certi nominis. 18. Ait Imperator: *Aut quandam solidorum quantita- 18*
rem; solidus, numisma aureum, argenteum nunquam. Quamvis Caspar Barthius, non sine insigni errore id ita tradat, *lib. 16. Adv. XI.* A quo citatus Isidorus *in capite 24. libri 16.* auctoritatem defugit. Nihil enim ibi de nomismate argenteo. Solidus prius aureus dicebatur, quando ejus una forma & pondus. At cum ab Alexandro Severo, semisses & tremisses inventi essent, is qui pristinam quantitatem retinebat, dicebatur solidus, ad discrimen numerorum aureorum, non solidorum, sed qui solidorum partes. *Covarr. vet. numif. coll. c. 3. n. 4.* 19. De quantitate & æstimatio- 19
ne hæret aqua Interpretibus nostris. Nam cum in *l. 13. C. Th. quæ est l. 5. C. Justin. de suscept.* nec non *l. singulari. C. Th. de oblat. vot. & synopsi Basilicorum libr. 56. tit. 5. c. 15. Harmenopol. pro chir. 3. tit. 7.* constet, LXXII. solidos in libram auri imputari, necessum erit, ut ex unica quippe libræ parte XII. sex solidi cudantur. Nam 12. in 72. non continentur nisi sexies, Vide *Covarr. de vet. numif. collat. c. 3. n. 3. Isidor. 16. Erym. 24. Alciat. 3. dispunct. 9.* Et tamen in *L. 1. C. Th. de Ponderat.* auri cocti septem solidi, quaternorum scriptulorum appendi jubentur pro singulis unciis. Hoc ergo eò redegit Interpp. ut assererent, LXXXIV. solidos in libram fuisse imputatos, à Constantino. *Vid. Hotoman. antiq. Rom. lib. 4. c. 4.* Sed nec ita constat ratio. Nam si solidus fuit quaternorum scriptulorum, unciam, unde septem solidi cusi, continuivisse oportet 28. scriptulos, libram CCCXXXVI. At verò ex Volusio certum est, libram non plures ducentis octoginta scriptulis habuisse, unciam non supra XXIV. Ergo si VII. solidi putantur in uncia, hi non possunt esse IV. scriptulorum. Quam difficultatem cum nec novissimè Jacobus Godofredus *dissertatione peculiari ad L. 2. C. de vet. num. pot.* expediret, non veremur Pancirolli emendationem *d. l. 1. C. de ponder.* recipere, cum Savoto, *an 17. chap. de la troisieme partie du poids & prix antiq. des Medalles*
A 3 pro

valeat & constitutum de una re solvenda. *l. illud. 25. de pec. constit.*
quod non fieret, nisi utrumque esset in obligatione, cum frustra
constituatur, quod non debetur, *l. 1. §. 1. l. haftenus. 11. pr. d. r.*
24. Quid verò in disjunctâ negativâ poenali stipulatione subjectâ,
V. G. si ita stipulationem concipimus, si hominem aut fundum
non dederis, centum dari spondes? Julianus dicit, utrumque esse
faciendum; ne stipulatio committatur, id est, ne centum dare de-
beas, & homo & fundus est dandus, adeò, ut sive alterum factum
sit, sive neutrum, teneat stipulatio *l. 13. §. cum ita 2. ff. de reb. dub.*
Qua non prodest aliquid fecisse, si aliquid factum non sit: Fac pro-
missorem decem dedisse fundum non dedisse. An stipulatio poe-
nalis commissâ erit, nisi & fundum des? sic ait Julianus. Ratio
redditur: quia alterutro factò, verum quidem est, hoc aut illud
factum esse: sed non erit verum, quod tamen esse debebat, ad ex-
cludendam obligationem centum, hoc aut illud factum non esse,
cum hoc factum sit, illud non sit: 25. Ar Scævola contra, dabis 25
si navis non venit, aut Titius COS. factus non fuerit: sufficit un-
um non factum: *l. 129. ff. de V. O.* Ergo sibi adversi J Cti? Non
puto. Quin diverso respectu idem utrumque dicit, secundum
Julianum, utrumque faciendum intellige, ne committatur stipu-
latio: sed alterum sufficit, ut committatur, secundum Scævola
ut rectè post Zasium *ad l. 129. de V. O. Lopez. animad. c. 24.* Nam
quemadmodum, si nihil fieri volumus, quæ comprehensâ sunt,
in obligatione, v. g. nec stichum nec Pamphilum dari, nec navem
venisse nec Titium COS. factum, satis est aliquod eorum fieri, ut
poena committatur: Ita si aliquid eorum fieri volumus, navem
venisse aut Titium COS. factum, necesse est nihil eo-
rum fieri, ut poena committatur. *Baro ad. 13. de Re dub. 26.*
Ait Imperator: Utrumque per ignorantiam dependerit. Ut e-
nim indebiti conditio sit, oportet per ignorantiam solutum esse
l. 1. in f. ff. b. r. si enim consultò, donatum videbitur, *l. cujus per
errorem. 53. de R. J. l. qui fundum 7. §. si servus. ff. pro emt.* licet cà
mente dederit, ut repeteret *l. 50. ff. de cond. indeb.* vel tutus fue-
rit exceptione perpetuâ *l. si is qui 24. l. fidei commissum 62. b. r.*
quia illic propositum in animo retentum non possit effectum pa-
rere; Hic verò, qui omisâ exceptione sciens solvit, exceptionem
remi-

remisisse censendus est. *l. si quis delegaverit 12. ff. de Novat.* Quid ergo ignorare debet, ut repetat? Jus an factum? Finge Titium nostrum credidisse, ex obligatione alternativa seu disjunctiva utrumque esse solvendum; jus ignoravit. Fac rursus putasse, se conjunctim & stichum & Pamphilum promisisse, in facto error
27 est. 27. Et sunt, qui nihil referre putant, hoc an illud ignoscatur, ut competat conditio. Et cum de ignorantia facti nulla sit dubitatio: De altera, quæ est juris videndum. Ex hac verò conditionem dari, probari videtur ex *l. 7. ff. de l. & f. l.* ubi dicitur, juris ignorantiam suam petentibus non nocere: sed loquitur hic textus de eo, qui propter jus in re, quod habet, rem actione reali persequitur. Id enim patet, cum ex verbis, *suam petentibus*, quod non competit conditionibus, ubi agit non Dominus, & petere, usurpatur de actione reali: tum ex necessariâ habitudine, quæ est in *d. l. 7.* inter acquisitum & petiturum. Hæc enim Papiniani mens est: Quemadmodum causa ipso jure nulla, quam validam errore juris quis putat, rem non facit accipientis: ita oportet, ut nec noceat petenti, vel exceptionem pariat possidenti. Cum igitur loquatur de eo qui jus in re retinuit, non potest ad hunc pertinere casum, ubi translatum, adeoque amissum est dominium. At verò quin solutio, etiam errore juris facta, sit modus amittendi dominium jure probatus, & causa, non sanè jure nulla, sed valida ad amittendum solventis dominium, nec negare ipsi possunt, qui ex juris errore conditionem largiuntur, quam, si id negarent, largiri utique non possent. Nec obstat, quod error impediat translationem dominii *l. 3. §. pen. ff. de cond. caus. dat. l. si procurator 35. ff. de A. R. D.* Nam id eo in errore demum verum, qui est in ipsa solutione, sive iis, quæ ad essentiam solutionis pertinent. In proposito autem error nec in solutione nec in re soluta, sed in causa solutionis est, puta, si putabat, se teneri ex stipulatione, cum non teneretur. 28. Et ita intelligi etiam debet, quod in *l. 8. ff. de l. & f. l.* omnibus juris error in damnis amittendæ rei suæ non nocere dicitur. In eo, quod amisi, recuperando, ac rursus acquirendo, non debet mihi prodesse stultitia, id est juris ignorantia, uti hoc modo exponitur, in *l. ult. §. 3. de l. & f. l.* puta si quid amisi solutione, vel temporis præscriptione. *l. scire. G. de præse.*

de *prae. 30. annor.* Facere tamen potest, si non accessit causa ad
dominium transferendum habilis, ne quid hoc solo errore mei
amittam. Nemo enim errans rem suam amittit. l. 35. de A. R. D.
Et est exemplo l. 79. de leg. 2. l. 54. de R. V. l. 8. C. de l. & F. l. Ulti
recte Cujacius in Papiniano suo add. l. 7. Duarenus ad l. 10. Cod.
de l. & F. l. ut & ad tit. de cond. indeb. c. 3. p. in 904. Donell. 1. com.
21. & ad l. 6. C. h. e. Baro ad §. 1. Inst. Quibus modis obl. toll. (At
quanti J Cti l.) docuerunt. 29. Convenit & Græcis Interpp. Ba- 29
silicor. l. 24. tit. 6. scholia. ibi: τὰ το νόησον ἐνθα φαίνονται, ἀλλὰ μὴ νό-
μον ἠγνοήσαν. Ὅ γ' οὐ κατὰ φάειν, ἀλλὰ κατὰ νόμους ἀγνοοῦν κα-
τὰ ἑαλὼν ἰδεεῖται, ἢ πεπετυφ, ὡς ἀνήνεκται βίβ. α. τὴ κωδ. πτ.
ἡ. διατ. l. 30. Non desunt tamen & post eos, quibus adhuc ali-
ter videtur. Quos inter & Arnoldus Vinnius, vir alioqui de Juris- 30
prudentiâ non malè meritis, qui *illustr. quæst. lib. 1. c. 47.* maximè
moveri profitetur hoc Papiniani responso. Videturque sibi per-
spicue evincere ex eo, per errorem juris indebitum solutum condi-
dici posse. *Nam, ait, si hoc negamus, illud fare amur necesse est, er-
rorem juris in amittendâ re suâ cuius nocere, contra sententiam Pa-
piniani.* Quod ego non capio. Nam si ad propositionem Papinia-
ni, quæ universalis negativa videtur Vinnio, hoc modo: *Nemini
nocet ignorantia juris in damno amittenda rei.* Si, inquam assu-
mas, nocere eam solventi indebitum, certè non contrariam, quæ
est universalis affirmativa admittis, vel cogaris admittere, sed con-
tradictoriam, seu particularem affirmativam; quæ est, cuidam ju-
ris ignorantia nocet, nempe solventi indebitum. Non ergo pe-
riculum erat, ne negatâ conditione ex errore juris, poneretur
necessariò errorem juris cuius nocere. Præsertim quia ad e-
tum non sit, propositionem Papiniani universalem esse. *Cum
omnibus non æquipolleat, quibusdam,* quod Duarenus etiam hic
respondet. Sed quidquid tandem ejus fuerit, parum ad rem fue-
rit, cum loquatur Papinianus de damno rei amittendæ. Hic au-
tem res sit de damno rei amissæ. 31. Sed responsonem hanc, quæ 31
condicens non de re amittendâ laborare dicatur, sed de amissâ,
vocat captiosam Vinnius, quia hic non de tempore conditionis
instituentæ quærat, sed factæ solutionis. Quo solutionis tem-
pore, labore utique de re amittendâ, nondum amissâ. 33. Ve- 33

B

rum

rum enim verò fingamus secundum Vinnium, mulierem, quæ ex
intercessione suâ se efficaciter teneri opinabatur, solvere. Ea dum
solvit, si damnum rei suæ amittendæ evitat, beneficio ignorantia
juris, post solutionem certè nunquam laborare potest de re amissa.
Si, *inquam*, per juris ignorantiam secura est, ne rem suam amittat,
dum solvit, non indigebit postmodum auxilio quasi de re amissa,
quam non amisit, ignorantia juris obstante. Quomodo ergo dabit
ei Vinnius conditionem indebiti, in quâ omninò opus est amisso,
translato dominio, re per solutionem alienatâ. Si verò solvendo,
seu tempore solutionis amittit dominium, utique ab eo tempore
conditionis laborabit de damno rei amissa, non amittendæ. Et, si
negat Papinianus (sunt verba Vinnii) *errantem in jure rem suam amittere, videlicet sic, ut eam nunquam possit recuperare*, oportet cum affirmare, quod errans in jure rem suam amittat tempore solutionis, ut possit recuperare, tempore conditionis, adeoque ut ex tempore solutionis laboreat, non de re amittendâ,
vel damno rei amittendæ, sed amissâ. Porro quod ait idem Vinnius,
errore juris non ita amitti rem, ut non possit recuperari, hoc ipso vult,
amitti quidem, sed ut recuperari possit. Concedit igitur, ignorantia
juris rem esse amissam, tempore solutionis, quia alias recuperare non
posset, & quia potest recuperari, non agetur de damno rei amittendæ,
(cui non recuperato sed cauto opus est, ne amittas) verùm de amisso. Aut fateatur, qui rem ita jam amittit, laborare adhuc ne, quod amisit, amittat. 33 Præterea adducit textum, quem evidentem appellat, *l. 7. ff. de Cond. ob turp. caus.* ubi ex stipulatione, per vim extortâ, solutum, repetitur. Præsupponit, ignorantia competentis exceptionis doli vel metus solutum esse. Sed *evidentiam* adhuc requiro. Non enim ob ignorantiam fit repetitio: sed ob turpem causam, sive sciverit, sive ignoraverit exceptionem sibi competere. *Dices*: Gnarum exceptionis solviffe non posse præsupponi, quia sic repetitio ei non foret competitura, solutione quippe spontaneâ metum & turpitudinem purgante: *l. 2. C. de eo quod met. caus.* Imò donasse præsumi, si sciens remittat exceptionem *arg. l. si quis delegaverit. 12. ff. de Novat.* Sed quid inde? Neque sic tamen propter ignorantiam, sed ob turpitudinem daretur conditio, dum solvit, ad
huc

huc metuens, si exceptione utatur, denuo concussum, seu vim sibi
 illatum iri. Aliud ergo est, ignorantem solvere, aliud, ob ignoran-
 tiam reperere. Utut ergo sciens exceptionis solvir, adhuc tamen,
 metus, qui in stipulatione intervenerat, durat, etiam in solutione,
 quæ non sponte facta præsupponenda, sed per actionem, aut a-
 ctionis paratæ metum. 34. Nihilo magis obtinet *per l. qui se, 34*
debere. 7. ff. de cond. caus. dat. Unde enim constat, de errore ju-
 ris sibi agi? Tractat Julianus, de eo, qui se pecuniam mulieri debere
 putabat, quam non debebat. Hic mulieris jussu, cujus se credito-
 rem putabat, eam pecuniæ quantitatem dotis nomine tertio sol-
 vit. Nuptiæ non fuerunt secutæ. Agitur de repetitione ob cau-
 sam dati, causâ non secutâ? Quæritur, cui hæc conditio danda?
 Mulieri, an credito ejus debitori? Si ignorans solvit putativus
 creditor, Nerva & Atticilius ei dant conditionem causâ dati.
 Nullum verbum de conditione indebiti, nullum de juris igno-
 rantia? Non qui erat mulieris falsus debitor, & sponsi debitor,
 quoque erat putativus? sed omnino verus, ex stipulatione, & sol-
 verat itaque non indebitè, qui ex causâ stipulationis solvebat nul-
 lâ vel juris vel facti ignorantia. Poterat tamen se tueri exceptio-
 ne doli adversus sponsum, si nuptiis nondum secutis petiisset. *Sed*
his locis, ait Vinnius, agi de juris errore patet, ex eo, quod agitur de
facto proprio: Ain' verò? Si hoc juris ignorantiam arguit, ubi
 quis factum proprium ignorat, jam quædam ignorantia facti, erit
 ignorantia juris: Sed & multi casus, quibus ex hac ignorantia
 Jcti sub hoc titulo conditionem admittunt, in posterum expun-
 gendi erunt. *Vide l. sed et si, 22. ff. h. r.* 35. Excipiuntur autem 35
 duo casus, quibus solutum juris errore repetitur. Prior; si testa-
 tor heredi remiserit cautionem de legatis præstandis, heres autem
 caverit, existimans cautionem remitti non posse. *l. i. pr. vers. si ve-*
rò. ff. ut in possessionem legat. Errat hic heres in jure. Nam igno-
 rat, rescripto D. Marci testatori remissionem indulgeri *l. 2. C. ut*
in poss. legat. l. 46. de pact. sed nihilominus datur ei conditio *d. l.*
1. pr. ff. ut in poss. leg. 36. Alter est si mulier ignorans se tu- 36
 tum esse exceptione Scti Vellejani solverit pro eo, pro quo inter-
 cessit. Ignorans beneficium juris sibi competentis ex Scto,
 adeoque errat in jure. Nihilominus propter sexus fragilita-
 tem

tem ei soluti repetitio non denegatur. l. quamvis, 9. ff. ad St. Vellej.

CAPUT II. Continuatio prioris.

1. Continuatur verba textus.
2. Indebitum, quot modis dicitur.
3. Indebitum est vel naturaliter, vel civiliter.
4. Condictio datur ob solum naturale indebitum.
5. Consideratur l. cum is, 32. §. mulier. b. t.
6. De operis liberti.
7. Incipit tractari de pupilli, pueri proximi obligatione.
8. Sententia propria de ejus obligatione.
9. Ex conventionem suam obligatur, nisi non locupletior.
10. Sed certo modo, qui explicatur.
11. Expenditur l. 41. b. t.
12. Aliud esse, non obligari naturaliter, aliud non debere.
13. Ubi ex re venit obligatio, pupillus non obligatur, nisi locupletior.
14. Respondetur ad l. 95. §. 2. de solut.
15. Item ad l. 28. §. 1. Quand. di. leg.
16. Et ad l. 44. de solut.
17. Explicatur l. 21. ad L. Falc. §. c.
18. Nemo obligatur nat. ad solvenda legata ultra dodranrem.
19. Condictio non datur ob debitum merè civile, quod duplex.
20. 21. Obligatio naturalis tollitur pacto de non petendo, jurjurando, non civilis.
22. Explicatur l. 26. §. 7. b. t. §. l. 56. b. t.
23. Re judicata non tollitur naturaliter.
24. Altera species debiti merè civilis.
25. Casus ubi ob debitum naturale solutum repetitur.

Alter Imperator: Dubitabatur, cujus rei daretur à legibus ei repetitio. Utrumque solutum fuit: cum alterutrum deberetur. Alterutrum ergo fuit indebitum. 2. Indebitum tot modis dicitur, quot oppositum ejus, debitum. 3. Ideoque aut indebitum est naturali aut civili jure aut utroque. 4. Ut detur condictio, solo naturali jure indebitum esse sufficit, nisi quod 64. b. t. l. naturaliter 13. ff. b. t. Hinc quod dominus servus de.

voldebut, si manumisso solvit *l. 64.* Vel servus si quis ejus nomine solvat, vel ipse manumissus *l. 13. b. t.* non repetunt. Nec frater à fratre, in potestate *l. 38. b.* Quia solvunt naturâ debitum, etsi civiliter debuerant. 5. Hinc in *l. cum is 32. §. mulier ff. b. t.* mulier non qualibet, sed quæ officio pietatis tenetur, ut mater & avia, ut cogi etiam possit *l. neque mater. 14. C. de Jur. dot.* putans ignorantia facti, se obligatam ad solvendam dotem puellæ, dotem solvens non repetit, quia, etsi erravit in eo, quod promississe credit: Adhuc tamen naturaliter debebat, ex causa pietatis. 6. Similiter Libertus opinans se operas Patrono debere exstipulatione, cum stipulatio nulla intervenisset, officiales non potest repetere. Nam adhuc subest naturalis debetio, propter beneficium manumissionis. Fabrilium autem æstimatio repeti potest, quia nec naturali, nec civili jure debentur *l. 26. §. 2. ff. b. tit.* 7. 7. Quid verò de pupillo pubertati proximo? Hic enim modò dicitur sine tutoris auctoritate obligari naturaliter *l. 21. ff. ad L. Falc. l. 64. ff. ad Sct. Treb. l. 44. ff. de solut. l. 1. §. 1. ff. de Nov.* Cui consequens foret, ut si quid ex tali obligatione solvisset, repetere non posset, per *l. 10. de O. & A. l. 16. §. 4. de fidej. l. 13. l. 19. l. 38. l. 63. b. r. l. 9. in f. l. 10. ad Sct. Mac.* Modò ita obligari negatur *l. 41. b. r.* ubi dicitur solventem eum ex tali obligatione posse repetere, addito, quia nec naturâ debeat. Idem confirmatur ex *l. pupillus. 59. ff. de O. & A. l. 127. de V. O.* 8. Multæ sunt sententiæ, multæ Doctorum visiones, quibus immorari non est nostrum. Quare dicemus in universum, pupillum de quo quæstio, ex conventionem juris Gentium obligari naturaliter, etsi locupletior non est. Hæc enim est naturalis illa æquitas, quæ in *l. Stichum. 95. §. naturalem. 4. ff. de solut. & l. b.* requiritur ad naturalem obligationem, conventionem & consensu contractam, fides scilicet dictorum, ut aliam frustra quis requirat cum Giphano *l. 1. Altorph. ad l. 46. num. 4. de O. & A.* Cujus enim fidem secuti sumus, is naturâ debet, ait Paulus *l. 34. §. 1. de R. J.* 9. Quod obligetur ita, ratione locupletationis nullâ habitâ, apparet ex *l. 1. §. 1. ff. de Nov. §. pen. Inst. Quib. m. coll. obl. l. 127. de V. O.* Dicitur enim *d. §. pen.* posterior pupilli obligatio, in quam prior translata est, *inutilis, nulla, rem omnino amitti.* Quod de locupletiore pupillo dici non poterat,

contra quem actio cum effectu datur. *l. pupillus. §. pr. ff. de auct.
 tutor. l. sed mihi. 3. ff. Commod.* Obligatur itaque nec locupletior
 10 pupillus. 10. Sed ita, ut jus proprium alteri, seu creditori pu-
 pilli, inde non detur. Fieri enim posse, ut obligatio sit in obligan-
 te sese, & nullum jus in alio, exemplo debiti ex misericordiâ, gra-
 tiâ, pollicitatione, docet optimè Grotius *de J. B. lib. 2. c. XI. nu. 3.*
 Hinc etsi legislator civilis obligationi naturali non potest obro-
 gare, ne sit in obligante se alteri; potest tamen jus ex hac obliga-
 tione creditori quarendum prævertere, illudque tollere, vel im-
 pedire. Exemplo est mulieris intercessio. Quin enim obligetur
 naturaliter nec dubium est, sed alteri jus nullum exigendi quæri-
 tur. Denegatur enim in eam actio. *l. 2. §. 1. ff. h. t.* Pupillus itaque
 ex his causis, qui locupletior non est, obligatur, naturaliter; Sed
 creditori jus non datur exigendi, nec solum retinendi, ideoque
 competit solventi conditio indebiti, quia respectu ejus, qui vice
 creditoris est, indebitum est. Secus est, si locupletior factus. 11.
 Sed huic sententiæ adversari videtur Neratius *l. 41. de Cond. ind.
 ait. quod ex promissione sua, adeoque consensu, pupillus sine tur. auct.
 solverit, repeti posse: Quia nec naturâ debeat.* Negat ergò Nera-
 tius, Pupillum naturâ debere. An negat & naturâ obligari? Do-
 mitianum hoc ais fortasse. Quis enim debitor, nisi qui obligatus?
 12. Sed audiemus & Jctum Paulum in *l. 84. §. 1. ff. de R. J. Is na-
 turâ debet, quem jure gentium dare oportet,* ait, Assumo; Jam non
 omnem naturaliter obligatum jure gentium dare oportet: seu
 contra quemvis naturaliter obligatum non est actio vel exactio.
 Ergò nec omnis ita obligatus, naturâ debet. Assumptum à nobis
 probatum est supra, exemplis obligati ad elemosynas, itemque
 ex gratiâ, pollicitatione, & aliis modis. Sed & Modestinus in *l. 108.
 de V. S. accedit, qui debitorem solum intelligit, à quo invito exigi
 possit.* Et Ulpianus verbum, debuit, omnem omnino actionem
 comprehendere asserit: Ergò debere non obligationem nudam,
 sed talem arguit, unde actio. *l. pecunie. 178. §. ult. de V. S.* Hinc
 nec debere, servus, nec ei deberi potest, *l. 41. de pecul.* quem obli-
 gari naturaliter non puto dubitari. Non negat ergò Neratius,
 pupillū ex promissione seu consensu naturaliter obligari, debere
 autem, naturâ negat. Non ergò impeditur obligatio, sive locu-
 ple-

pletior sit, siue non sit pupillus pubertati proximus: sed si locupletior sit, quacunque ætate, non obligatur solum: sed & naturâ debet. Hactenus de obligatione ex consensu. 13. Quid verò si ex re obligatio? Respondeo, non obligari, nullam prorsus obligationem esse, nisi locupletioris. *l. 13. §. 1. b. t.* Sic non obligatur naturaliter ex soluto sibi indebito, quia obligatio non ex consensu, sed re venit, ob æquitatem naturalem, non illam superiorem, de qua *num. 8.* sed alteram hanc, ne quis locupletetur cum alterius injuriâ. Ita nec ex mutuo obligatur naturaliter *l. 59. de O. & A.* Quia & hæc obligatio non ex conventionem jure gentium, sed re nascitur, cni inest *synallagma.* 14. Non minuit hanc explanationem *l. 99. §. aditio. 2.* ubi creditor pupillo succedens retinet creditum suum, non pro eâ parte, quâ locupletior pupillus, sed in solidum. Unde concludunt alii, obligationem ex mutuo constituisse, etiam ubi pupillus non locupletior. Sed nihil profertur, ex quo obligatio non locupletioris apparet. Dicitur, quod aditio pro solutione sit. Quemadmodum autem solvere pupillus, et si non obligatus, potuisset creditum solidum, etiam malè perditum, & neque repetere solutum: Ita si creditor ei succedit, pro eo est, ac si soluisset, nec repetisset. Non ergò, ut dixi, hic subest ulla obligatio. 15. Plus facit negotii *l. cum illud. 25. §. heres. 1. ff.* Quando *di. leg. vel fideic. red.* ubi heres jubetur dare Titio, quod Sejus pupillus debebat: Proponitur autem Sejus pupillus numos accepisse nec factus esse locupletior. Et tamen naturaliter obligatus dicitur. Responderi potest, eum Cujacio & Giphanio, quod particula negativa, *nec locupletior,* à pandectis Florentinis abest. Ergo de locupletiore agi. Cui necquidquam se opponit Robertus, Dares scilicet Entello, *libr. 2. recept. c. 17. lib. 3. animadv. c. 21. & lib. 3. Notar. c. 21.* Id quod inde firmatur magis, quod loquitur Jctus de Sejo solvente id, ex naturali obligatione, quod repetere non potest. Ergo de eo, unde locupletior *l. 13. §. 1. b. t.* Sed & aliter expediri possumus, nempe, quod de mutuo hic ne verbum quidem: *Numos. si accepisset,* ait Jctus, poterat etiam ex stipulatione accepisse. Denique non necesse est, ut naturalis illa obligatio ex mutuo antè contracto, sed ex consensu pnpilli, quem leganti testatori accommodare poterat ex post facto, Jctus accipiat.

16 tur. In quod proclivior sum. 16. Eadem responsio est quoque
 ad l. in numerationibus. 44. vers. item si pupillo. ff. de solut. & liber.
 Ex quo enim pupillus legatarius agnoscit voluntatem testatoris,
 ut solvat quod ab eo acceperat, jam ex consensu novo debere
 naturaliter incipit, quo intuitu debitum illud naturale Jctus u-
 surpat. Denique sicubi aliis locis dicitur obligari pupillus ex
 mutuo naturaliter, ut in l. 31. ff. ad L. Falc. id fit, quia erat locuplet-
 17 tior, 17. quod clarè patet ex vers. aded autem, ubi denegatur pu-
 pillo soluti repetitio, quæ neganda non fuisset, si locupletior non
 fuisset, l. in eerdum 29. l. quod pupillus 41. de cond. indeb. l. apud
 Celsum 4. §. si quis pupillo 4. de dol. m. & m. exc. Ita locupletior
 pupillus & in l. 64. pr. ad Sct. Treb. proponitur, quia ex vers. & si
 ejus constat, pupillo conditionem denegari. Eodem modo ex
 commodato non aliter tenetur actione commodati utili, nisi lo-
 cupletior l. 3. pr. ff. Commod. Ex negotiorum gestione, tam pu-
 pillus gestor, quàm pupillus cui gestum est, non aliter, quàm locu-
 pletior factus obligatur. l. 3. §. 4. & l. 6. pr. de N G. Manet ergò
 hypothesis, quod ubi naturaliter debetur, ibi non fit soluti repe-
 titio, ut nec exceptionem in pupillo admittat. 18. Sic à quo
 18 ultra dodrantem legatur, naturaliter non obligatur, legata præ-
 stare integra, si itaque solvit errore facti potest repetere, l. error.
 7. C. ad L. Falc. Naturaliter autem tum demum obligatur, si ag-
 noscet voluntatem defuncti. At verò tum non solvit ex errore.
 Eadem ratio est, si legata in testamento minus solenni relicta.
 Non enim debentur naturaliter, quâ ratione ut debeantur in sti-
 pulationem deducta proponuntur. l. 62. de cond. indeb. Debentur
 ergò vel ex conventionem, vel agnitionem, ut l. 2. C. de fideic. l. 38.
 19 de fideicom. libert. 19. Dixi, ad repetitionem, seu conditio-
 nem ejus, quod ceu indebitè solutum sit, sufficere, si naturâ non
 debebatur. Ut ostenderem, deficiente naturali debito, conditio-
 nem deficere. Ergò conditio non datur, ubi solo civili jure de-
 betur. Quod fit non solùm, si naturaliter & civiliter simul debe-
 batur, naturali obligatione extinctâ. Sed & si ab initio solo ju-
 20 re civili obligatio constitit. 20. Quod prius genus attinet, species
 hæc esto; ex stipulatione debebam centum. Obligatio naturalis
 adest & civilis. Fit pactum de non petendo. Tollitur naturalis
 obli-

obligatio, l. 95. §. 4. de solut. non item civilis. §. praterea Institut.
de Except. 21. Item debebam ex mutuo, adversario jusju- 21
randum mihi deferente, juravi me dare non oportere: Naturalis
obligatio jurejurando extinguitur. d. l. 95. §. 4. de solut. Qui e-
nim conditionem jurisjurandi defert, tacite paciscitur de non pe-
tendo, debitumque remittit, conditione impletâ. Remanet au-
tem civilis. Non est enim jusjurandum modus tollendæ obliga-
tionis jure civili. Itaque his casibus, quia naturalis obligatio sub-
lata est, datur reo exceptio perpetua seu peremptoria, quâ contra-
agentem se tueri potest; Et si solvat, competit repetitio. l. cum is,
32. §. 1. l. si quis jurasset. 43. de Cond. indeb. 22. Quo pertinet 22
& species ista leg. si non fortem. 26. §. adeo. 7. b. t. Quidam emit
fundum à Titio, testamento factò venditorem liberat obligatio-
nis nexu, per damnationem heredis, hoc ipso naturalis obligatio
tollitur: Venditor tamen tradit fundum heredi emptoris. Dabi-
tur conditio, quemadmodum si heres fundum petivisset, excep-
tio perpetua venditori competisset. Similis species est, etsi ali-
quantum obscurior, in l. sufficit. 56. b. t. Pactus est quis, ne con-
veniatur, donec Titius Consul fiat. Hic non extingui naturalis
obligatio, sed differri videtur ad tempus quo consulatum Titius
init. Solvit interim debitor, quaritur an possit repetere? Affir-
mat Papinianus, obscura decidendi ratione: Ut enim pactum, ait,
quod in tempus certum collatum est, non magis inducit condi-
tionem, quam si ex die debitor solvit; ita prorsum defensio juris,
quæ causam incertam habet, conditionis instar obtinet. Sensus
is est: Quemadmodum si pactus sim, ne petas ante Kalendas Ja-
nuarias, hoc pactum non efficit, ut, si antè solvam, repetere pos-
sim non magis, quam si post dictas Kalendas solvissem: Ita in-
contrarium pactum de non petendo, quod causam incertam ha-
bet, quia in tempus incertum collatum est, ob dubium eventum,
conditionis instar habet. Quid inde? Nempe, ut quemadmo-
dum si sub conditione debeas, ante solvens, possis repetere: Ita
& hic possis. Nam dubius hic eventus pro conditione est. Quid
enim inter est, pactus ne fueris ita: non solves donec Titius COS.
factus fueris: An hoc modo: Cum Titius COS. factus fuerit, sol-
ves. Posteriori modo, pendente conditione solvens, utique repe-
tes;

tes, non quasi obligatio esset extincta, sed quia adhuc est indebitum. Deficiente autem illâ, obitu Titii, naturalis obligatio tollitur. 23. Quid de re iudicatâ? An & hæc tollit naturalem obligationem? Finge: Quidam ex mutuo debebat centum: absolutus per sententiam, solvit nihilominus. An repeter? Res in eo est, an naturalis obligatio duret nec ne? Sanè nihil est, quam obrem extincta sit. Nulla enim æquitas est, quæ creditoris jus suum suadeat auferre. Vinculum enim naturale, quo obligatio sustinebatur, conventionis æquitate debet dissolvi *l. 95. §. 4. de solut. at. hic nulla conventionis æquitas est.* Dices: Possit tamen legislator efficere, ne obligatio hæc naturalis habeat effectum. Uti que. Sed noluit. Ideoque non potest solvens repetere, ut ut exceptione erat tutus. *l. Judex. 28. l. Julianus. 60. b. t.* 24. Hactenus de primo genere obligationis merè civilis: Sequitur alterum, ubi ab initio nulla æquitas naturalis obligationi adstitit. Quod fit in promissione metu extortâ. Deest enim tali promissioni æquitas vinculum, quia causa voluntatem ad eligendum impellens jure naturali est injusta, nempe injuria per metum illata, adeoque non æquitaris, sed iniquitatis vinculum promissionem adstringit; nec fidem promittentis spectat, aut sequitur, sed coactionem, quæ vim facit. At vinculum naturalis obligationis ex promissione est, quod fidem secuti sumus alicujus *l. 84. §. 1. de R. J.* Hinc si sciens se tutum exceptione siue ignorans, repetit *l. 7. ff. de cond. ob. rarp. vel inj. caus.* 25. Firmata ita est regula, quod ut repetitio detur, solutum naturaliter oporteat esse debitum: Et quod ibi cesset conditio, ubi naturâ debeatur. Cujus tamen quædam sunt exceptiones, à Legislatore Romano, propter rationem status admittæ, auctoritatem scilicet & firmitatem judiciorum, litesque minuendas. I. Est, si quis injustè condemnatus, solvit. Hic enim nulla, ne naturalis quidem obligatio erat, ob quam condemnaretur, quare solvit indebitum quidem, qui ita solvit: Sed quia jure positivo res iudicata pro veritate habetur *l. ingenuum. 25. de ff. l. om. l. res iudicata. 207. de R. J.* legislator condictionem ex hac causâ denegavit. *l. si fidejussor. 29. §. in omnibus. ff. Mand. l. 65. §. 2. ad S. Trebell. l. 36. fam. erc. sc.* Quod potest, salvo jure naturali. Nam modum & terminum juris, naturaliter alicui competem-

tentis vel acquirendi ponere in ejus arbitrio est. *l. 6. de J. & J.*
 II. Excipitur, si quis ex chirographo, quod spe futuræ numerationis dederat, numeratione nullâ factâ, solvit: non enim repetit. Etsi enim naturâ indebitum est; Potest tamen legislator jus repetendi certis rationibus restringere, & determinare, iisque non servatis repetitionem denegare.

CAPUT III. Ubi proponuntur dubitandi rationes.

SUMMARIA.

1. Dubiosa Imperatoris questio.	quod electio debitoris.
2. Dissensio Jctorum priscorum.	10. Exceptiones hujus regule.
3. Rationes Jctorum, existimantium stipulatoris esse electionem seu ejus qui accipit.	11. Si stipulatoris est electio, non transit ad alios.
4. Altera ratio.	12. 13. 14. 15. An hoc intelligendum, de transitu in heredes.
5. Ulpianus Procaleanis assensus.	16. Secunda exceptio.
6. Papinianus à Sabinianis.	17. Alia exceptio.
7. Elogium Juliani.	18. 19. Pragmaticorum applicatio ad hanc exceptionem examinatur.
8. Rationes Sabinianorum.	20. Stipulator, quo casu ejus electio, an voluntatem mutare possit.
9. Consensus utriusque sectæ.	

His ita præmissis, sequitur ipsa jam dubitatio: Dubitabitur, inquit Imperator, utrum servi, an pecunia, & utrum stipulator an promissor habeat hujus rei facultatem? Cum enim, ut diximus, ex obligatione disjunctivâ, utroque soluto, alterum ut indebitum repeti potest, proximum erat, videre utrum duorum foret reddendum, adeoque & cui electio competeret? 2. Et Imperator testatur, Ulpianum inter & Papinianum dissensum fuisse, illo electionem arbitrante ei, qui utrumque accepit, cui solutio facta, ut reddat, quod sibi placuerit, & tam

C 2

Mar-

Marcellum, quam Celsum conformantes retulisse. Electionem
 ergo stipulatori seu creditori Ulpianus dedit, utrum ex his retine-
 re velit utrum reddere. 3. A quo juris ratio perpetua facere
 videbatur: Nempè quod electio in alternativâ sit debitoris *l. 106.*
de V. O. l. 2. §. 3. De eo quod cert. lo. l. 34. §. 6. ff. de contr. emt. l. 10.
S. ult. ff. de iur. dot. c. in alternativis 79. de R. l. in 6. At post so-
 lutionem, stipulator, qui accepit indebitum, est debitor, ut qui al-
 ter utrum restituere cogitur. Sicut enim promissor habebat elec-
 tionem antequam solveret, quia erat debitor: Ita post factam,
 solutionem stipulator debet habere electionem, quia nunc ipse
 est debitor, & quidem disjunctivè, ut restituat alterutram. 4.
 Deinde & hæc altera erat ratio, quia obligationis alternatæ hæc
 est natura, ut utraque res debeatur, velut supra probavimus. Er-
 go creditor potest utramlibet rem retinere, quasi debitam, nec
 poterit is, qui solvit eam repetere. 5. Probavit igitur Ulpia-
 nus Proculejanorum sententiam. Fuit enim Celsus ex Proculeja-
 nis, quorum vestigium in hanc rem existat *l. si non sorem. §. pen.*
ff. de cond. indeb. sed & Marcellus Proculejanus fuisse videtur.
Merillio l. obs. 28. cum quia Celsus assentitur in quæstione præ-
 senti, tum quia Neratium fratrem habuit ex hac schola *l. quæsitum*
est. 12. §. idem respondit. 43 ff. de instr. vel instr. leg. 6. Ab
 altera Sabinianorum parte erat Papinianus, qui promissori, u-
 trumque persolventi electionem donat, ut loquitur Imperator,
 utrum condicere velit, quia ab initio illius fuerat electio, quem
 vellet solvere. 7. Et hujus sententiæ, inquit Imperator, sub-
 limissimum testem adducit Salvium Julianum, summæ auctori-
 tatis hominem, & prætorii edicti perpetui ordinatorem, quem
 simili elogio maculat Imp. in *l. 2. §. sed quia 18. C. de vet. jur. enucl.*
 quod sit legum & edicti perpetui subtilissimus conditor & *l. 15. C.*
de usufruct. summus auctor Juris scientiæ dicitur eidem Justinia-
 no, sed & ante eum Leo & Anthemius Julianum tantæ existima-
 tionis virum, atque disertissimum jurisperitum usurpant, *l. 5. C.*
de bon. que lib. Fuit Julianus ex Sabinianis *l. 2. in f. de O. I. de*
edicto perpetuo, res notissima. Vide Jacob. Godof. biblioth. jur. c.
1. n. 6. sententiæ autem hujus Julianæ vestigium est in *l. cum in 32.*
pr. de cond. indeb. de quo infra. 8. Ratio Sabinianorum
 erat.

erat eadem. Nam quia electio est debitoris, debitorque sit promissor, debebat jus eligendi ei manere, quod habuerat ante solutionem, Fuit ergo hoc argumenti vitium ex his, quæ Græcis ἀντι-
 978 & 979 dicuntur, reciproca latine Gellio, quale illud Evathli Magistro Protagoræ oppositum, & hiantis apud eundem Gellium
 5. N. A. 10, & 11. 9. Utrique ergo sectæ convenit circa hoc
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485
 1486
 1487
 1488
 1489
 1490
 1491
 1492
 1493
 1494
 1495
 1496
 1497
 1498
 1499
 1500
 1501
 1502
 1503
 1504
 1505
 1506
 1507
 1508
 1509
 1510
 1511
 1512
 1513
 1514
 1515
 1516
 1517
 1518
 1519
 1520
 1521
 1522
 1523
 1524
 1525
 1526
 1527
 1528
 1529
 1530
 1531
 1532
 1533
 1534
 1535
 1536
 1537
 1538
 1539
 1540
 1541
 1542
 1543
 1544
 1545
 1546
 1547
 1548
 1549
 1550
 1551
 1552
 1553
 1554
 1555
 1556
 1557
 1558
 1559
 1560
 1561
 1562
 1563
 1564
 1565
 1566
 1567
 1568
 1569
 1570
 1571
 1572
 1573
 1574
 1575
 1576
 1577
 1578
 1579
 1580
 1581
 1582
 1583
 1584
 1585
 1586
 1587
 1588
 1589
 1590
 1591
 1592
 1593
 1594
 1595
 1596
 1597
 1598
 1599
 1600
 1601
 1602
 1603
 1604
 1605
 1606
 1607
 1608
 1609
 1610
 1611
 1612
 1613
 1614
 1615
 1616
 1617
 1618
 1619
 1620
 1621
 1622
 1623
 1624
 1625
 1626
 1627
 1628
 1629
 1630
 1631
 1632
 1633
 1634
 1635
 1636
 1637
 1638
 1639
 1640
 1641
 1642
 1643
 1644
 1645
 1646
 1647
 1648
 1649
 1650
 1651
 1652
 1653
 1654
 1655
 1656
 1657
 1658
 1659
 1660
 1661
 1662
 1663
 1664
 1665
 1666
 1667
 1668
 1669
 1670
 1671
 1672
 1673
 1674
 1675
 1676
 1677
 1678
 1679
 1680
 1681
 1682
 1683
 1684
 1685
 1686
 1687
 1688
 1689
 1690
 1691
 1692
 1693
 1694
 1695
 1696
 1697
 1698
 1699
 1700
 1701
 1702
 1703
 1704
 1705
 1706
 1707
 1708
 1709
 1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800
 1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820
 1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840
 1841
 1842
 1843
 1844
 1845
 1846
 1847
 1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2

14 sequitur in heredem transit. Confer eundem *lib. 2. sing. Resp. 19. 14.*
 Quæ sententia firmatur primò ex ipsa continentia *d. l. 76.* postquã
 enim Jctus negaverat electionem transferri in Patrem vel domi-
 num, opponit casum contrarium, quod arguit particula, *tamen*.
In heredem tamen transit. At hæc oppositio non potest pertine-
 re ad solam obligationem, eo quod in obligatione planè conve-
 niunt pater & dominus cum herede. Ergo debet intelligi de obli-
 gatione cum qualitate, cum electione. Deinde nisi ita intellige-
 retur, ratione dubitandi prorsus destitueretur Jcti definitio. Quis
 15 enim dubitet obligationem in heredem transire? 15. Deinde
 probatur exfertè *in d. l. si sic legatum §. ult. de leg. 1.* Ubi stipu-
 lator, qui sibi electionem pactus erat, quod ei debebatur legave-
 rat. Respondetur, heredem teneri præstare legatario actionem,
 electionem habituro: Ergo transit ad heredem electio, ab here-
 de in legatarium. Cui consentit *Paulus lib. 3. sent. in l. 19. ff. de
 opt. leg. §. l. 12. §. pen. de opt. leg.* Confer *Cujac. & Giphan. in l. 76.
 de V. O.* Dissentit valdè *Donell. ad l. 76. d. 1. §. 15. comm. 2.* 16.
 Est & altera exceptio, secundum quam creditori electio confer-
 tur quæ descendit ex rerum alternatione locorum alternationi
 mixta. Veluti si quis ita stipulatus sit: Decem Romæ aut Stichum
 Kapuæ. Nam ratione locor. stipulatoris electio est *l. 2. §. Scævola
 vers. & generaliter ff. de eo quod certo loco* scilicet ne tollas cre-
 17 ditori actionem, dum vis ei servare optionem. 17. Item ex-
 ceptio est, quando alterum in obligatione est, alterum favore cre-
 ditoris adjectum; quod alii sed minus convenienter efferunt, *ubi
 unum in obligatione, alterum in solutione*, ibi enim nulla est ele-
 ctio, ubi unum tantum in obligatione est, nulla alternatio vel
 18 disjunctio. 18. Exemplū ex Pragmaticis, Daniel Mollerus *1. Semest.*
 27. suggerit: Si mutuò sint data centum cum pignore, hoc pacto, ut
 si stato tempore nõ solveret debitor, molendinum eã pecuniã ha-
 beret emtum creditor, quæritur, an veniente die creditor cogatur
 molendinũ habere emtũ? Sed hæc profectò non est disjunctiva ob-
 ligatio. In ea enim oportet, ut debitor obligetur ad alterutrũ, ita ut
 ipse teneatur dare, vel facere illud vel illud: At ubi ita convenit, ut
 aut debitor solvat, aut creditor pignus in causam emti habeat, ob-
 ligatur debitor ad unum tantum nempe ut solvat: Ita, si, ut *in l. 2.
 ff. de*

f. de L. commiss. (quæ fundus est hujus traditionis) venditor ca-
 verit; si ad diem pecunia soluta non sit, ut fundus sit inemptus, em-
 tor ad unum præcisè obligatur, ad solvendum pretium: In altero
 non est obligatio, quippe quæ ad solvendum debet esse, id est, dan-
 dum vel faciendum, vel præstandum, non verò ad patiendum. *pr.*
Inst. de oblig. l. 3. ff. eod. nec ulla obligatio, nedum alternativa, ad
 distractum nasci potest. Denique ubi creditor non potest utrum-
 que petere sub alternatione, quin alterutrum petens incidat in
 pœnam plus petitionis, ibi non est obligatio debitoris alternati-
 va. 19. Magis ad regulam appositum exemplum est, quod 19
 Everhardus n. 7. *in loco à nat. altern.* proponit: si stipulatus fue-
 rim decem intra mensem solvi, vel dare pignus, aut fidejussores.
 Utrobique obligatur debitor. Sed quia posterior obligatio fa-
 vori & securitati creditoris data, hinc concludunt Dd. non audi-
 endum debitorem, si quàm solvere, malit fidejussores dare, invito
 creditori, vide Colerum nostrum *de process. ex se p. 1. c. 8. n. 36.* De
 qua tamen forè traditione dubitari possit. 20. Illud non præ- 20
 tereundum, stipulatorem eligentem mutare voluntatem quan-
 doque posse, usque ad litis contestationem. 21. Interest enim 21
 utrum stipulatus sit: *Illud aut illud, utrum volam: An: utrum vo-*
luero. Illic animum mutare potest, donec judicium dicat; hic
 non item *l. si quis stipulatus u. pr. de V. O.* Verbum enim *volam*
 tractum habet futuri temporis, & extensivum est ad omne tem-
 pus futurum *l. filii. 6. §. 1. ff. ad S. Tertull.* Illud autem *voluero*,
 habet significationem futuro præteritam, quod declaretur,
 posteaquam voluerit, cumque præterit, revocari non potest *l. 106.*
l. cum qui 138 §. ult. d. l. vide Donell. 15. Com. 2.

CAPUT IV.

De ratione decidendi.

SUMMARIÆ.

1. Decisio Imperatoria.	3. Juliani & Papiniani lau-
2. Cur non decidat Imperator	des:
secundum pluralitatem. Car-	4. Rationes decidendi Impera-
porum laus, & dignitas.	toris.

Jam

1 **J**am accedamus ad decisionem Imperatoris. Alt: *Nobis hæc
 deciditibus Juliani & Papiniani sententia placet, ut ipse ha-
 beat electionem recipiendi, qui & dandi habuit.* Accedit ergo
 2 Sabinianis Justinianus. 2. Quid ita? At à Proculejanis
 tres erant: Ab istis non nisi duo? Cur secundum majorem
 partem non definit? sanè ut in Senatu id observandum & inter-
 pares par fuerit, quorum prudentia præjudicium facere pericu-
 losum: *Vide Dn. Carpov. Patricium Aula Archi-Principalis Ele-
 ctorio-Saxonica sublimissimum, Patronum, p. 1. decis. 82.* Ad Impe-
 ratorem tamen non pertinet, cui, quod placeat, legis habet vigo-
 deret. Præcipuè ubi uterque & Julianus & Papinianus inter cæ-
 3 teros prævalebant. 3. De Juliani elogio supra dictum. Cui
 accedat & hoc, quod indefessus discendi fuerit, ut refert Pompo-
 nius *l. ap. Julianum. ff. de fideic. lib.* Papinianus autem ita inter
 alios excellens *l. cum acutissimis C. de fideicom.* atque per suam
 scientiam magnus, *Spartianus Severo.* ut studio quærerent veteres
 Consulti, quo ei contradicerent. *Vide Ulp. l. 20. de minor. & Pau-
 lum in l. 106. de V. O.* Sed & primâ statim ætate profecit. Vixit
 enim triginta sex omninò annos, atque hoc ei datum, ut si nume-
 rus æqualis, ejus partis præcederet auctoritates, in qua excellentis
 ingenii vir Papinianus emineret, ita ut vinceret singulos, duobus
 autem cederet *l. un. C. Th. de Resp. prud.* ubi insuper Imp. notas
 Pauli ad Papinianum damnant. Ejusque opinio adversus alios
 probatur. *l. 3. C. de adq. & ret. poss. l. ult. de Inst. subst.* Vide
 4 *Merill. ad h. l. pen. C. de cond. indeb.* 4. Sed non hac fini-
 stit Justiniani definitio, sed præssit omninò & rationem pondere
 Proculejanos. Ita enim argumentatur: *Promissor habet ele-
 ctionem in solvendo:* Ergo etiam *in recipiendo.* Ratio consecutionis
 in eo vertitur, quod condictio indebiti resolvit solutio-
 nem, & reducit rem in pristinum statum. Jam pristinâ causâ red-
 dita electio erat debitoris. Nam indebitum non tantum solvit,
 qui nihil debuit, sed & qui minus debuit quàm solvit. Atqui in
 hac specie promissor plus solvit dupliciter, & re, qui utrumque
 solvit, & causâ, quia non est usus electione sibi competente, sed
 imò eam solvendo amisit. Ergò per conditionem debet reci-
 pere

pete plus illud. Confer Pacium Giphon. Donell. ad hanc nostram
legem num. 11.

CAPUT V.

De legibus huic quaestioni affinibus:

SUMMARIA.

1. Sabinianorum sententia vestigium in l. 32. de Cond. ind. si in debito alternativo, soluto utroque, alterum apud creditorem extinctum fuerit.
2. Proculianorum sententia vestigium relatum à Triboniano in l. 26. S. pen. eod.
3. 4. 5. In eâ lege duæ quaestiones. Prim. Decem aut Stichus promissis, si solvantur quinque, an cõingat libertio in quinque.
6. Acceptilatio partis, tollit obligationem pro parte.
7. Decisio pro negativa.
8. Ratio Celsi & Marcelli pro negativa decidendi.
9. Cur X. promissis & solutis. V. hæc quinque non possint repeti.
10. Cur diversum obtineat in acceptilatione,
11. Aliena quaestio solutis V. & servo, an stipulatoris sit electio, seruum redditori.
13. 14. Ratio dubitandi & decidendi.
15. An decidendi ratio per socordiam Triboniani in Pandectis relicta, contraria huic L. penult.
16. 17. 18. 19. 20. Multiplex Triboniani excusatio.
21. Judicium de singulis excusationibus.
22. Stichus aut Pamphilo debitis, si debitor unum, tanquam solidum debitum solvat, an repetere possit.
23. 24. Dissensus inter Julianum & Celsum.
25. 26. 27. 28. diverse diversorum de hoc dissensu sententia & compositiones.
29. Duobus rebus debendi Stichum aut decem si alter illud, alter hæc solvat, an in repetendo electio creditoris.
30. Differentia inter unum & duos reos.

Diximus vestigium sententiæ Sabinianæ extare apud Julianum lib. 10. Digestorum in l. cum quis 32. pr. de cond. indeb. dicit Julianus, cum is, qui Pamphilum aut Stichum debet, simul utrumque solverit, si posteaquam aut uterque aut al-

D

ter

ter ex his desit in verum natura esse; nihil repetet. Is enim remanet in soluto qui superest. Ratio dubitandi. Quod statim eo momento quo solvitur, obligatur, quasi ex contractu, accipiens, ad restituendum indebitum. At verò debitor speciei rei interitu non liberatur, sed proinde tenetur, ac si res superesset. *l. nemo super. 82. §. si post moram. i. ff. d. V. O. propter moram.* Moram autem fieri dicit Pomponius, quando quis nulla difficultate impeditus, cum potuit, rem non tradidit, *l. ratio 3. §. quod si per emptorem 4. ff. de A. E.* Ratio decidendi: Quod etsi accipiens obligabatur ad reddendum, in obligatione tamen erat uterque servorum alternativè, & electio solventis ex mente Juliani. Non poterat ergo recipiens moram facere, priusquam interpellaretur. *l. si ex legati 23. ff. de V. O. & e-*
2 ligeret promissor. z. Ut autem Julianæ opinionis vestigium relictum nobis in d. l. cum is: Ita Celsi & Marcelli opinio, quam sequebatur Ulpianus, proposita ab eodem Ulpiano existat in *l. si non*
3 sortem. 26. §. pen. ff. de cond. ind. 3. Ubi duæ quæstiones tractantur: Prior; an disjunctim promissis quantitate aut homine, v. g.
4 Decem aut Stichus & postea solutis quinque, pars obligationis per-
imatur, an vero reliqua quinque aut Stichus postulari queant? 4.
In hoc dubio dubium non est, si decem soluta sint, Stichum peti non posse. Nonne ergo & parte horum decem, nempe quinque solutis, pars obligationis sublata videbitur. Ut quod juris in toto, sit & in parte? Sin solvendo quinque non liberatus est debitor, an
5 non videbitur ei condictio statim competitura in quinque? 5. Cum solutio alterutrum operari debeat, aut liberationem aut condictionem d. l. 26. §. si centum 4. l. 32. §. i. b. t. sed liberationem contin-
6 gere verosimilius. 6. Nam si in specie proposita quinque acceptoferas, pars obligationis perimetur. l. qui hominem 17. ff. de Accepto. Ergo & de solutione idem dicendum. Acceptilatio enim vim solutionis obtinet, ac imaginaria solutio est. §. i. in si. quib. mod. toll.
7 obl. 7. Nihilominus aliud Jctis, Celfo atque Marcello deciditur, non perimi obligationis partem dimidiam, ideoque in pendenti habendum an liberetur, petique ab eo posse reliqua quinque aut
8 Stichum. 8. Quid ita? Quæ decidendi ratio? Qui decem aut Stichum debet, si quinque solvit, nec decem nec Stichum solvit. Igitur adhuc actio creditori superest, ut petat decem vel Stichum. Si enim

enim solutio part̄is in una re, ex duabus alternativè promissis pa-
 reret liberationem omnimodam, eveniret, ut pars altera in re alte-
 ra alternatim promissa, nempe pars Stich̄i, solvi posset, atque ita
 solutionem unius obligationis in diversis rebus fieri contingeret,
 quod absurdum *l. 26. §. ult. h. t.* Si vero actio superest, non po-
 tuit & in quinque nasci liberatio: Ergo si petit quinque, hoc ipso
 imputat illa quinque prioribus solutis: Sin petet Stichum, nasce-
 tur conditio debitori in quinque. 9. Sed cur condici non possunt
 soluta quinque? quia non sunt indebita; Quod enim adhuc debi-
 tum fieri potest, pro eo est, ac si jam debeatur. *l. quod servius 8. in
 fin. ff. de cond. caus. dat. l. 26. §. hereditatis h. t.* (Ubi si creditores
 hereditarii solvunt b. f. possessori, etsi solvunt alii, quàm verò cre-
 ditori, quia tamen potest iis contingere vera liberatio, nempe he-
 reditate restitutâ verò heredi, non potest, interim locum habere
 conditio. *l. si quid possessor. 31. §. ult. de her. petit.* junctâ *l. in per-
 petuum 61. inf. de solut.* 10. At cur diversum in acceptilatione? Sci-
 licet, quia solutio fit à debitore, qui jus actionis creditori non pot-
 est minuire. Acceptilatio autem fit à creditore, qui jus suum re-
 mittere potest. *Summa huc redit:* si in alternativis pars alterutrius
 promissi solvitur, non contingit in parte reliquâ liberatio: nec par-
 tem solutam repetere potest debitor, ut solvat Stichum, quia non
 solvit omninò indebitum, qui solvit id, quod debitum fieri adhuc
 potest. Hæc est prima Quæstio 11. Altera de electione est. Quæ- 11
 ritur enim solutis quinque, præstito que simul Stich̄o, si stipulator
 malit Stichum reddere, & altera quinque sibi solvi, an sit ejus ele-
 ctio: 12. Negat Jctus Celsus; sed posse promissorem quinque con- 12
 dicere. 13. Ratio dub. est sæpè illâ jam nobis laudata regula, quod 13
 debitoris sit electio. At debitor est nunc, ubi agitur de condi-
 ctione, is qui ante solutionem erat creditor, uno verbo, cui solutio
 facta. 14. *Ratio Dec.* quia cum ex duabus rebus alterius tantum, 14
 pars solvitur, altera autem tota, jam obligatio est soluta debitorq;
 liberatus. Creditori enim ex obligatione disjunctivâ alterutrum
 debebatur. Sed est solutum, volente creditore & acceptante. Ex-
 stincta igitur obligatio. Proinde ad reliqua quinque neque obli-
 gatio restat, neque adeo electio. Ergo quinque sunt indebita fe-
 cus esse, si ab initio utrumque solutum sit integrum, ait Celsus. Ac-
 cipi-

15 cipienti enim retinendi, quod vellet, arbitrium dari. 15. Itane vero? Ehodum *Triboniane*, tuam fidem! Et postquam leges Pandecum omnes ex mente Justiniani accipiendæ, nihilominus Celsus dissentit à Juliano, Papiniano, Justiniano? Et Stipulatori dat electionem? Hic deprehensum tenent Tribonianum Interpp. qui quia
16 pugnantia suo corpori inferuerit, ne mutire jam contra auit. 16. Habet tamen adhuc Patronos. Et quidem *Accursus*, *Cynus*, *Fulgosius*, *Salicetus*, concedunt, decisione ista Justinianeam sententiam Proculejanorum derogari. Et ex recentioribus *Cujac.* 8. O. 35. Et ad *l. pen. C. h. r.* Labritus usu *judicia sui tertio*, Merillius, alii.
17 Alii videtur, Celsi opinionem commemorari solum, non pro-
18 bari. 18. Alii putant diversum jus esse, ubi in alternativis alterum
19 duntaxat ex parte solvitur. 19. Alii trahunt casum, ubi stipulator
20 ab initio optionem sibi reservavit. *Cynus ad l. hanc pen. C. hic.* 20. Alii ita explicant, quasi dixisset Celsus in casu à se proposito, nempe solutis, pro decem, non nisi quinque & Sticho, electionem esse oportere promissoris, eique conditionem dandam, ut maximè sua Celsi sententia aliàs, ubi utrumque integrè solutum, vera sit,
21 arbitriumque retinendi creditori competat. 21. Prima responsio, quam plurimis reprobatur. Alteri repugnant verba dispositiva. Tertia ratione differentie destituitur fortè. Quarta divinat, teste ipsomet Cyno, postrema contorta est, nec absolvit Tribonianum, quin in Pandectis reliquerit, quod jam per 50. decisiones esset rejectum, sed à prima si discesseris, sola hæc forsan tuta erit. 22. Quid verò, Sticho aut Pamphilo debitis, si promissor unum, tanquam hunc solum debitum, per ignorantiam solvit, poteritne condicere.
23 23. Non poterit, secundum Celsum *l. si is cum. 19. ff. de Leg. 2.* 24. At
24 poterit forsan secundum Julianum? *L. cum is. §. ult. h. r.* 25. Hic
25 ergo iterum Compilatores dormitantes dissidentium sectarum opiniones posuerunt? Ita ait Cujacius ad *b. l. C. h. r.* Et Balduinus admodum duriter Tribonianum increpat: sed & eos qui eum excusant, quos impudenter verecundos appellat Interpretes *lib. 20. Justin. p. 133.* 26. Aut eò veniendum, ut quinquaginta decisiones
27 derogent Pandectis? 27. An inter legatum & stipulationem distinguendum, quod in stipulationibus electio non ita consumatur *l. si quis 112. ff. de V. O. ut in legatis, sive optio expressè sive tacitè legata sit.*

ta sit. l. 2. ff. de opt. elect. leg. Quod vult cum *Pacio*, post *Alciatum*
ad l. 2. §. & harum ff. de V. O. *Robertum* l. 1. sentent. jur. c. 9. *Me-*
rillius. 28. An dicemus diversos proponi casus *Julianum* non age-
re cum *Celso*, de *Sticho* & *Pamphilo* promissis: sed de homine, 28
in genere aut decem. Qui hominem generaliter promissit, inquit
Julianus, similis est ei, qui hominem aut X. debet. Generis enim
debitor perinde habet electionem, quam velit solvere speciem, ac
si omnes species disjunctim promississet. l. 2. §. 1. de V. O. Ergo in
obligatione alternativâ generis & quantitatis, si quis hanc speciem,
tanquam debitam solam, solverit, reperere posse videtur, quasi
nec verè debita fuerit. Aliter atque si duas species sub disjunctio-
ne promiserit: V. g. *Stichum* aut *Pamphilum*. Si enim solum *Sti-*
chum debere se crediderit, solvens eum non repetit, secundum
Celsum, qui verum est, præcisè debitum eum fuisse, cum in obli-
gatione alternativâ utraque species ponatur ad obligationem. l. §
duo 128 de V. O. l. qui decem 72. §. *Stichum*, aut *Pamphil.* ff. de so-
lut. Quod in obligatione generis diversum est, cum nullius cer-
tæ speciei debitor sit, qui debitor generis est. Quare quia hic debi-
tor errat, putans se certæ speciei debitorem, quam per errorem,
solvit, meritò ei datur conditio speciei per errorem solutæ, quæ
non datur, ubi per errorè nihil solutū est. Quæ explicatio *Accursi*
atq; *Bartoli*, & ex recentioribus *A. Fabri* in *rationabilibus* ad l. 32. ve-
ra est. 29. Deniq; si duo sint rei debèdi, qui debeant *Stichū*, aut decē, 29
& primus solvat *Stichū* secundus X. electio est creditoris, utrū malit
restituere. l. plane 21. ff. h. t. Non igitur pertinet ejus legis dispositio
ad decisionè præsentè, quæ de uno eodemq; promissore seu reo est.
Hic autem casus de duobus. 30. Ratio differentis in eo vertitur. 30
quod electione nec uni debitori, nec utrique possit competere.
Non uni, quia par ratio est utriusque. Non ergo hæc illi præferri
potest. Non utrique, qui quod unus eligat, alter non possit eligere,
vel certè singuli hoc modo repeterent partem; primus *Stichi* par-
tem, alter *Pamphili*, aut decem. Atqui non licet ipsis ab initio ita
solvere, ut partem unius & partem alterius dent stipulatori. l. 2. §.
1. de V. O. Addendus casus. l. cum is pr. d. cond. ind. l. planè 21. ff.
de cond. indeb. Confer *Ludov. Vital.* lect. var. lib. 7. c. 23. n. 19. *Cu-*
jac. recit. Cod. h. t. ad nostram l. pen. sub finem.

CAPUT VI
ad L. ult. C. eod.

Verba textus

L. II. Idem A. Juliano Praefecto Pratorio.

Pro dubietate eorum, qui mente turbante indebitam solverint pecuniam, certamen legumlatoribus incidit, idne, quod ancipiti animo pro solverint, possint repetere an non. Quod nos decidentes, sancimus, omnibus, qui incerto animo indebitam dederint pecuniam, vel aliam quamdam speciem per solverint, repetitionem non denegari, & praesumptionem transactionis non contra eos induci, nisi hoc specialiter ab altera parte approbetur. Dat. Kal. Octob. Const. Lampadio & Oreste VV. CC. COSS.

SUMMARIÆ.

1. Tempus decisionis edita.
2. Quæstio controversa.
3. Ratio ducitandi.
4. Quidam Juri dubitantem pro ignorante habebant.
5. Alii pro sciente.
6. Imperator dubitantem pro ignorante habet.
7. Rationes decidendi.
8. In quibus casibus dubitans pro sciente.

Emissa est hæc decisio Kal. Octob. quo eodem tempore sex aliæ decisiones promulgatae, nempe L. 16. C. de usufr. l. 25. & 26. C. de N. l. 21. C. de fur. L. ult. ad SCe Orph. L. 14. de fideic. lib. 2. 2. | Deciditur autem quæstio an is qui dubitans debitum (an indebitum solvat, indebitum solverit, repetere possit. 3. Ratio dubitandi, quia dubitatio medium est scientiam inter & ignorantiam. Gl. in l. veteribus ff. de pact. Bart. in l. ab executione. n. 7. circa medium de Appell. Vel ut Isidorus, motus indifferens in utramque partem contradictionis, & Thomas Aquinas in 3. dist. 17. dubium vocat contrariarum rationum æqualitatem. Ergo merito dubi.

dubatur, utri extremo hic casus medius comparari debeat. 4. 4
 Alii Consultorum in hoc casu dubitantem putabant magis acce-
 dere ad ignorantem, quod convenit *l. 1. ff. de Leg. 3. l. 14. l. 15. ff.*
Qui rest. fac. poss. ubi qui de jure suo dubitat, actum secundum
 jus illud celebrare nequit. Item *l. 2. pr. ff. quis ord. in poss. ser. l.*
ult. §. Sin autem 2. Cod. de furt. Dubitantes & errantes pro iis-
 dem habentur *l. de statu. 15. ff. Qui rest. fac. poss.* 5. Alii du- 5
 bitationem magis accedere ad scientiam opinabantur. Non est
 enim omnino nescius, qui dubitat. Ideo & quandoque pro sci-
 ente habetur. *l. 6. §. 4. ff. de Adq. vel amit. her. l. non solu. 22. §.*
3. de lib. caus. Accedit, quod solvendo dubitationem sustulisse
 videtur, quin transigendi animum habuisse, & potius a lite disce-
 dere quam actionem creditoris experiri voluerit. Transactio e-
 nim fit de re dubia. *l. 1. ff. de Transact. & solutione debiti dubii fa-*
cta, quod controversum fuit, decisum videtur. At id quod trans-
 actionis causa datum est, repeti non potest. *l. cum summa 65. §. 1.*
de cond. indeb. l. 6. C. de Jur. & F. J. 6. Sed his non atten- 6
 ti Imperator priorum sectæ accedit, conditionemque dubitan-
 ti accommodat. 7. Rationes decidendi sunt præter eam, 7
 quæ pro hac sententia jam adducta, quod dubitans nemo præsu-
 mitur donare, *l. nec ignorans 10. C. de don.* Ergo repetere potest.
 Quia ratio cur sciens non repetat, est quod donare videatur. *l. qui*
fundum 7. §. servus ff. pro eme. l. 53. de R. J. Ergo qui non potest
 donasse videri, condicere potest. Præsertim cum nullo dato vel
 retento vel promisso hæc non procedat, contra *l. transactio. C. de*
transact. Duar. ad b. tit. c. 3. Deinde melius est favere repetitio-
 ni, quam adventitio lucro, in re obscurâ. *l. 41. §. 1. de R. J.* 8. 8
 Quod verò dubitans quandoque pro sciente habetur, id iis casi-
 bus obtinet, ubi dubitatio non respicit substantiam negotii.
 Transactio verò ubi non est animus transigendi nulla est.
 Animus autem transigendi non præsumitur,
 nisi probetur.

F I N I S.

AD EXIMIVM DN. RESPONDENTEM,

Amicum & Conuictorem sibi cariss.

ωεσσφόνησα

JO. ANDREÆ BOSII

Histor. Prof. Publ.

Sic sustine, GRIBI, arte conditas theses:
Ausus benignum Numen auspiciis DEI
Secundet! Haud sinistro adest Dux omine.
Comes Labor, mentisque perspicacitas.
Pergas! sequentur certa Legum præmia,
Magnique mox Genitoris exprimes decus.

Weil/Herr Griebe/werther Freund/Er sich rühmlich fürge-
nommen
Durch Gelahrt. Geschicklichkeit einsten hoch hinauff zu
kommen/

Und durch dieses Probestücke dessen/ das er schon erlangt
Hierzu einen Anfang machet/ und auff der Catheder prangt.

Wündsche ich mit wenigen/das Gott die verliehne Gaben
Sichtlich vermehren woll/und zu dem/was sein Vorhaben
Groß Glück und Gedeihen geben: dem geliebten Vaterland/
Wündsch ich/machen gute Dienste und Gelartheit Jhn bekant.

Mit diesen wenigen hat bey seines hochgeehrten
und werthen Freundes wolgesetzter Disputa-
tion Glückwündschend erscheinen wollen

Heinrich von Einsiedel.

Macte animi! Tibi quippe parum est pallefcere libris,
Ni & hausta reddas, inve arenam prodeas.

Qui possit repeti, quod fortè errore solutum,

Exafciatis instruis nos paginis.

Præmia Tu condicta feres, ac debita. Perge;

Nos Te sequamur impari licet gradu.

*Ita Præximo atque Literatissimo Dn. Respon-
denti, Conterranco ac Contubernali suo Ob-
rissimo gratulari voluit*

Caspar Tileman Wesener Hal. Sax.

94 A 7360

94 A 7360

ULB Halle

3

002 381 974

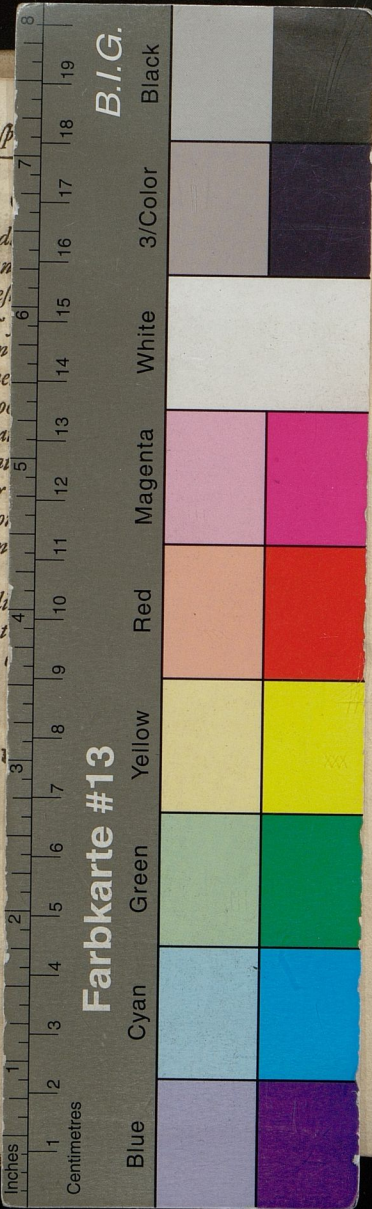

sb.

17 17

spiritu sancto et ceperunt loqui ad
A omnes et omnia que in
hymnum dicit deo attribuunt. Et non

20

REVERENDISSIMO SERENISSIMO
PRINCIPALI

DISSERTATIO PUBLICA

Ad

L. pen. & ult. Cod.

De

CONDITIONE

INDEBITI

Quam

PRÆSIDE

Dn. JOHANNE STRAUCHIO,

Jcto, Consiliario Saxonico, Prof. Publ. Curia^e Pro-
vincialis Saxonico-Ducalis, ut & Scabinatus, atque

Juridici Ordinis Assessoris, in illustri

Salanâ

Examinandam proponit

CASPAR ANDREAS GRIBIUS,

HALL. SAX.

Ad diem Decembr.

JENÆ, Typis NISIANIS

ANNO M.DC.LVII.

CASPAR ANDREAS GRIBIUS